

Nikola KUTIĆ:

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-008-003

### ILEGALCI U BREZIČANIMA

U Rudniku Ljubiji nastavio sam da radim, sve do 15. maja 1941. Bilo je prekida u aprilu kada je Njemačka napala Jugoslaviju. Trajalo je oko 15 dana. Mislio sam da prekinem sa radom, ali sam se prethodno dogovorio sa partijskom organizacijom u Prijedoru, odnosno sa Esadom Midžićem i Ilijom Stojanovićem, te su mi preporučili da ostanem. U to vrijeme sam bio član Komunističke partije. Tako sam produžio rad do 15. maja 1941. godine.

Dolaskom ustaške vlasti uslijedilo je otpuštanje radnika, uglavnom Srba. Otpušteno je 350 radnika. Otpušten je Musliman Fehim Arnautović, koji sada radi u Fabrici celuloze u Prijedoru.

Otpuštanjem iz Rudnika došao sam kući u Brezičane. Obavjestio sam partijsko rukovodstvo u Prijedoru. U to vrijeme je stvorena partijska ćelija u Brezičanima. Sekr. tar ćelije bio je Jovo Djukić, sada penzioner u Prijedoru, a članovi Veljko Karličić i ja. Poslije je došao u našu ćeliju i Ljuban Krneta iz Dragotinje. To je prva partijska ćelija.

Morem napomenuti da smo ja i Jovo Djukić prije prijema u Partiju dobijali na čitanje literaturu iz Prijedora. Tako smo proučavali "Moć zdravog razuma", zatim I i II glavu istorije SRP/b/, a čitali smo i "Mein kampf" iz koje smo mogli da sagledamo fašističku ideologiju i namjere Hitlera.

Održavali smo sastanke i dogovarali se. Imali smo i česte veze sa drugovima u Prijedoru, a odlazio sam sa Jocom Marjanovićem u Bilavicu, na sastanke. U vremena na vrijeme, dolazio je Ilija Stojanović kod Jove Djukića.

Kada su Nijemci napali Sovjetski Savez uslijedilo je hapšenje komunista i njihovih simpatizera u Prijedoru. Doznajući za

hapšenje mnogi članovi Partije pobjegli su iz grada. Neki su u to vrijeme bili na plaži na Sani kao Esad Midžić, Ilija Stojanović, Moric Levi i Duško Bojanić. Pošto su obavješteni o hapšenju, pošli su lijevom obalom Sane, a zatim prešli u polje, te došli u Brezičane. Ovdje je bila učiteljica. Izgleda da je bila simpatizer komunista, pa su se kod nje sklonili u toku noći. U blizini škole nalazila se kuća Kimla, udaljena oko 300 metara. On je u to vrijeme bio načelnik opštine. Ali i pored toga oni su se ovdje sklonili. Vjerovatno i zbog toga što su ocijenili da će biti manje sumnjive ako su baš ovdje u blizini Kimla. Ujutro oko 9 časova bio sam kod kuće. Došao mi je mladić, Djaković, podvornik u školi, te mi je saopštio da odmah dođem u školu jer me zove učiteljica. Bilo mi je sumnjivo pošto učiteljicu nisam poznavao. Da bih bio manje sumnjiv, obukao sam se kao stariji čovjek, čiča, a zatim uzeo štap - šljaku i krenuo oprezno. Fokucio sam na vrata, javila se učiteljica i pustila me unutra. U sobi su njih četvorica: Esad Midžić, Ilija Stojanović, Moric Levi i Duško Bojanić. Bili su umorni i pospani, neki su naslonjeni na sto spavali.

Oni su mi saopštili da su uspjeli da izbjegnau hapšenje te da je potrebno da se negdje izvjesno vrijeme sklope, radi pripreme ustanka. Ja sam imao plan o tome da ih smjestim kod Veljka Karlice, čija se kuća nalazi pod šumom u selu, a on je član Partije. Predložio sam im da ostanu ovdje i da se ne kreću dok se ja ne vratim. Krenuo sam kroz potoke i šume, do Veljka Karlice. Saopštio mu o čemu je riječ. Trebalo je da to drži u tajnosti i da mu čak ni žena ne zna niti ko drugi, za četvoricu drugova. Veljko je to shvatio ozbiljno. Ja sam se vratio i obavjestio ih da krenu. Trebalo je da se jedan po jedan izvuku neprimjetno iz

škole. Tako je i bilo. Niko ih nije primjetio.

Samjestio sam ih kod Veljka Karlice u šumi iznad kuće. On im je pripremio hranu. Tada sam im rekao da idem u selo da obavještim Jovu Djukića, te da ćemo doći na večer na razgovor. Došli smo i s stali se s njima. Razgovarali smo o situaciji i našim zadacima, te napravili raspored šta će se raditi i kuda će ko krenuti. Oni su ostali nekoliko dana ovdje. U međuvremenu iz Prijedora je došao i Joco Marjanović koji je otišao prema Tanosića kućama. Iz ove grupe krenuo je Duško Bojanić sa Jocom. Kako se stanje malo smirilo, nije bilo potrage, Esad Midžić je došao kod moje kuće, a zatim je stigao i Ilija Stojanović i Boško Baškot, te Jovo Djukić. Ostali smo u razgovoru do 11 časova uveče, a tada su Djukić, Baškot i Stojanović otišli u Baškote, a Esad je ostao kod mene. Spavali smo u jednoj sobi. Negdje oko 1 čas začulo se kucanje na prozor. Ustao sam i primjetio Jovu Djukića koji mi je saopštio da se dižemo i da bježimo jer da idu žandarmi. Probudio sam Esada i skočili smo kroz prozor te uspjeli izbjeći. Bismo stigli da se spremimo. Tek što smo se udaljili oko 100 metara od kuće primjetili smo baterijsko svijetlo oko kuće, što znači da su žandarmi stigli. Bila su četiri žandarma sa muktarem Ibrahimom Nadarevićem. On je morao ići za njima. Bio je to dobar čovjek, a i danas je živ.

Kada smo pobjegli ispred žandarma, pošli smo kroz šumu i došli u brda. Bio je dan. Zamolili smo Martu Čvonju da ispita šta se desilo, kako je prošla porodica i sl. Ona nam je donijela odjelo. Ispričala je da su žandarmi pretresli kuću. Prema porodici nisu vršili represelije.

Ovi drugovi su ostali kod nas do kraja druge polovine jula. Svi smo se uglavnom nalazili u šumi i pripremali za početak ustanka. Održavani su sastanci sa seljacima, prikupljano oružje

i sl. Na nekoliko dana pred dizanje ustanka došao je kurir i rekao nam da svi koji imamo oružje, kao i izbjegli članovi Partije, dodju na savjetovanje u Kozaru. Krenulo je 8 drugova. To su bili: Jovo Djukić, Joco Marjanović, Rajko Radetić, Nikola Mutić /Boško Baškot je otišao prije/, Pero Tubin, Dragan Kovrlija. Ova dvojica, iako nisu bili članovi Partije, pošli su sa nama. Imali smo, čini mi se, 4 karabina i lovečku pušku. Prebacili smo se preko ceste kod Kneževića u Jelovcu. Došli smo u Kozaru poviše Palančišta. Našli smo Mladjana Stojanovića, koji nam je rekao da tu prenoćimo i odmorimo se. Sutradan smo od Mladjana dobili raspored. Pero Tubin je trebao da krene sa Ivicom Marušićem-Ratkom, radi izvršenja neke akcije, a meni, Jovi Djukiću i Draganu Kovrliji, rekao je da krenemo kod Koste Savića u Jelovcu. Tamo se nalazi Slobodan Marjanović od koga ćemo dobiti zadatak.

Kod Koste Savića našli smo Slobodana Marjanovića i Iliju Stojanovića. Slobodan je održao sastanak sa nama i dao nam zadatak da krenemo prema Brezičanima gdje treba da organizujemo grupu od 5-6 ljudi i da prekinemo liniju na željeznici između Brezičana i Dragotinje, a zatim da se povučemo. Bilo je predviđeno da se otpočne sa manjim diverzijama i sabotажama. Krenuli smo iz Jelovca i došli u Baškote u Brezičane. Bila je noć. Dogovarali smo se kako da organizujemo izvršenje zadatka, ali je u međuvremenu počela da pada jaka kiša. Prosto je bilo nemoguće nešto preduzeti u toku noći.

Sjećam se bio je 29/30. juli 1941. Sutradan oko 9 časova čujemo pucanje u Velikom Palančištu. Dobili smo obavještenje da je Milan Egić samoinicijativno sa grupom ljudi u toku noći u Brezičanima potrgao prugu. Jovo Djukić i ja dogovaramo se šta

da preduzmemo i odlučimo da se pridružimo narodu koji se već digao na ustanak. U toku tri dana neprijatelj je išao prugom iz Prijedora do Brezičana i sručio iz voza, ali nije kretao dalje. I mi smo sa nekoliko karabina, koliko ih je bilo, otvorili vatru na neprijatelja, ali nije bilo jačeg sukobljavanja i borbe. Kada je neprijatelj osjetio kakvim snagama raspoloženo, krenuo je u napad. Izišao je u Brezičanima sa satnijom i krenuo prema Baškotima, gdje je zapalio nekoliko kuća, a zatim pohvatao 9 članova porodica koje je strijeljao. Moram napomenuti da je u selu zavladao panika. U Palančičtu, Božićima i drugim selima prema Kozari, neprijatelj pali kuće, a u Brezičanima su zapaljen kuće Baškota i ubijeno njih desetorop pa je sve to dalo povoda za izvjesnu demoralizaciju. Tada su pobijeni: Dušan Došen, njegova žena Fava i sin Dragoja, zatim Vid Baškot i Nikola Baškot, i Munjize: Dušan, Stevan, Mladjo, Marko i Nikola.

Načelnik opštine u Brezičanima, Kirič, pozvao je narod da dignu bijele zastave, da se vrati kućama i da pohvata komuniste i vedje ustanka. Bilo je slučajeva da je narod i podizao bijele zastave. Za vrijeme ove neizvjesnosti mi smo se dogovarali o daljnjim mjerama. Primjetili smo ljude koji su raspoloženi za borbu pa smo sa njima razgovarali. Stanje se sredilo, jer je narod uvidjao da se sa neprijateljem mora ići u obračun. Mi smo preduzeli inicijativu, došlo je do sredjivanja i organizovanijeg djelovanja. Otpočeli smo sa prikupljanjem oružja, pozivali ljude da stupaju pod oružje i sl.

Arhiv Eos. krajine B. Luka

ABK 209-009-003

209-009-003